

Тернопільська обласна рада
Департамент освіти і науки Тернопільської обласної військової адміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка
Кафедра педагогіки та психології

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з навчальної роботи

М. Боднар

« 31 » серпня 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЗЗСО

рівень вищої освіти другий (магістерський)

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова і література, історія)

**освітньо-професійна програма Середня освіта (Українська мова і література,
історія)**

Кременець – 2022

Безносюк О.О., Фіголь Н.А. Сучасні освітні технології у ЗЗСО [робоча програма для студентів спеціальностей 014 Середня освіта]. Кременець: КОГПА, 2022. 24 с.

Розробники:

Безносюк Олександр Олександрович, кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та психології Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка.

Фіголь Наталія Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти.

Протокол № 1 від 30 серпня 2022 р.

Завідувач кафедри:

Т. Фасолько

1. Вступ

Анотація. Концепція модернізації української освіти висуває нові соціальні вимоги до системи шкільної освіти. Заклад загальної середньої освіти повинен сформувати цілісну систему універсальних знань, умінь і навичок, а також досвід самостійної діяльності й особистої відповідальності учнів, що і визначає сучасну якість змісту освіти. Підвищення якості освіти має здійснюватися не шляхом додаткового навантаження на учнів, а через удосконалення форм і методів навчання, відбору змісту освіти, через впровадження освітніх технологій, орієнтованих не стільки на передачу готових знань, а скільки на формування комплексу особистісних якостей учнів. Вирішувати таке завдання покликаний курс «Сучасні освітні технології у ЗЗСО», предметом якого є застосування сучасних педагогічних технологій у навчально-виховному процесі закладу загальної середньої освіти.

Ключові слова: сучасні педагогічні технології, технологія проблемного навчання, ігрові технології, групові технології, інформаційно-комунікаційні технології, технології формування творчої особистості.

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів: 3	Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка	Нормативна	
	Спеціальність 014 Середня освіта (Українська мова і література, історія)		
Змістових модулів: 2	Освітньо-професійна програма 014 Середня освіта (Українська мова і література, історія) Рівень вищої освіти Другий (магістерський)	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин: 90		1-й	1-й
		Семестр	
Тижневих годин для денної форми навчання: - аудиторних – 2 - самостійної роботи студента – 3,6		2-й	2-й
		Лекції	
		20 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		22 год.	6 год.
		Лабораторні	
		-	-
	Самостійна робота		
48 год.	78 год.		
Вид контролю: залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

- для денної форми навчання – 36% – 64%;
- для заочної форми навчання – 13% – 87%.

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета викладання навчальної дисципліни «Сучасні освітні технології у ЗЗСО» – сформувати у студентів наукові поняття про педагогічні технології в освіті, їх цілі та завдання; є надання комплексу знань щодо використання сучасних прийомів, підходів та засобів організації навчально-виховної роботи, яка спрямована на активізацію учнів, розвиток їх творчого мислення і самостійності; методів та заходів, що дозволяють правильно організувати працю вчителя біології.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Сучасні освітні технології у ЗЗСО» є:

- ознайомити студентів з педагогічними технологіями у навчанні та показати їх важливе місце і роль у педагогічній науці;
- озброїти майбутніх учителів методиками вивчення та впровадження передових педагогічних технологій у навчальний процес.

Вивчення курсу «Сучасні освітні технології у ЗЗСО» спрямоване на формування у студентів наступних професійних компетентностей:

Інтегральна компетентність

Спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері педагогічної освіти і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень, критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань, практичне впровадження отриманих результатів та переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики і характеризується комплексністю та невизначеністю педагогічних умов організації освітнього процесу з української мови, літератури, історії в старшій (профільній) школі.

Загальні компетентності

ЗК1. Здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети.

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. Здатність до самостійного вивчення нових методів і форм роботи та використання новітніх педагогічних технологій у практичній діяльності, підвищення професійної майстерності.

Фахові компетентності

ФК4. Здатність планувати та реалізовувати особистісний та професійний саморозвиток учителя української мови, літератури, історії.

ФК8. Здатність демонструвати сформовану мовну й мовленнєву компетенції в процесі професійної і міжособистісної комунікації, володіння різними засобами мовної поведінки в різних комунікативних і соціокультурних контекстах.

ФК9. Здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності і визначати індивідуальні професійні потреби.

Програмні результати навчання

ПРН4. Демонструвати уміння критично використовувати світоглядні теорії та засвоєні теоретичні знання у сфері суспільних і професійно орієнтованих дисциплін, обирати й використовувати відповідні навчальні засоби для побудови технологій навчання.

ПРН9. Застосовувати сучасні технології (зокрема інформаційні) для забезпечення якості навчально-виховного процесу в ЗЗСО.

ПРН10. Виявляти готовність приймати рішення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування майбутніх наслідків на основі отриманих професійних знань.

ПРН 11. Проявляти здатність до самостійного та автономного навчання упродовж життя, розвиток мотивів самоактуалізації у сфері професійної діяльності, уміння застосовувати творчі здібності, які характеризують готовність до створення принципово нових ідей.

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Технології розвитку творчої особистості

Тема 1. Педагогічні технології в сучасному освітньому просторі

Поняття «педагогічна технологія». Історія розвитку вітчизняної та зарубіжної освітніх технологій. Актуалізація проблеми в сучасних умовах переходу на нові державні стандарти освіти. Варіативність поглядів на технологізацію сфери освіти. Співвідношення стандарту і творчості у педагогічній діяльності. Педагогічна технологія як наука про раціональні шляхи та способи навчання і як система принципів, алгоритмів, регуляторів організації навчально-виховного процесу.

Педагогічні технології і педагогічна майстерність учителя. Роль особистості учителя в умовах технологізації освітнього процесу. Збереження національних традицій навчання як духовного спілкування вчителя з учнями.

Умови продуктивного використання педагогічних технологій у школі.

Тема 2. Психолого-педагогічні технології діагностики психічного стану дитини

Загальна характеристика арт-терапії: суть, підходи, цілі. Основні форми арт-терапевтичної роботи. Казкотерапія: можливості та прийоми роботи з казкою. Проективний малюнок та особливості його застосування. Оригамі – відносно новий напрямок у арт-терапії. Лялькотерапія. Казкотерапія. Ігрова терапія. Пісочна терапія. Музична терапія. Фототерапія. Драмо терапія. Бібліотерапія.

Тема 3. Технологія розвитку критичного мислення

Поняття «критичне мислення» та його характеристики. Технологія розвитку критичного мислення: стадії (виклик, осмислення, рефлексія) та прийоми (кластер, інсерт, «Ромашка Блума», метод «Шість капелюхів мислення», фішбоун).

Особливості роботи з різними видами текстів. Візуальні методи організації матеріалу. Групова робота. Організація дискусії. Моделі постановки та вирішення проблем.

Тема 4. Інформаційно-комунікаційні та віртуальні технології

Поняття і визначення інформаційних технологій. Інформаційно-комунікаційні технології у сучасному навчальному закладі. Навички 21 століття.

Застосування ІКТ для моніторингу результатів навчальної діяльності учнів: створення тестів, аудіо- та відеоматеріалів. Використання Web-технологій у навчальному процесі. Використання сучасного програмного забезпечення для організації і підтримки навчального процесу із застосуванням ІКТ

Інтернет-можливості для розвитку дітей: Інтернет та електронна пошта; текстові редактори та табличні процесори; створення презентацій Інтернет-загрози для дітей. Виховання культури та безпечної поведінки користувача

Інтернету. Майстерність педагога щодо формування у дітей компетенцій безпечного користування ресурсами мережі Інтернет.

Віртуальні (хмарні) технології. Хмарний сервіс Office 365. Типи хмар.

Тема 5. Технологія проектного навчання

Історія виникнення технології. Концептуальні положення. Мета і завдання навчального проектування. Зміст проектної технології: вимоги до організації проектів, типи проектів. Алгоритм роботи над проектом.

Змістовий модуль 2. Технології групового навчання

Тема 6. Інтерактивні технології

Потреба в інтерактивному навчанні в Україні. Сучасні підходи до організації навчання. Поняття «інтерація», інтерактивні технології». Суть інтерактивності в процесі навчання. Планування інтерактивних занять.

Типи інтерактивних технологій. Технологія кооперативного навчання. Технологія колективно-групового навчання. Технологія ситуативного моделювання. Технології опрацювання дискусійних питань. Особливості інтерактивного уроку.

Тема 7. Ігрові технології

Поняття «гра», «ігрові технології». Різноманітність ігрових технологій: театралізовані, ділові, рольові, комп'ютерні ігри, імітаційні вправи, ігрове проектування та інше.

Класифікація педагогічних ігор: за характером дії, за характером педагогічного процесу, за ігровою методикою, за предметним середовищем, за ігровим середовищем. Організація та проведення форум-театру. Організація та проведення конкурсу. Організація та проведення флешмобу. Організація та проведення квесту. Станційний експрес.

Тема 8. Тренінгові технології

Тренінг – метод розвитку здібностей до навчання, спосіб перепрограмування моделі, керування поведінкою і діяльністю.

Професійний педагогічний тренінг – метод групового навчання його учасників.

Варіативність цільової спрямованості тренінгів: від загальних тренінгів особистісного росту, до дуже конкретних якостей особистості – комунікативної компетентності, впевненості в собі, сензитивності, лідерських якостей і т.д. Спеціальні тренінги – спрямованість на розвиток рефлексивних здібностей у педагогів, психологів.

Мета тренінгу, завдання тренінгу, структура занять, правила тренінгу.

Методика проведення тренінгових занять. Особливості проведення психофізичних вправ. Аналіз здійснення самозвітів учасниками тренінгу.

Вимоги до особистості тренера, який реалізує програму тренінгу в практику.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		о	л	п	ла б	ін д		с.р	о	л	п	ла б
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Технології розвитку творчої особистості												
Тема 1. Педагогічні технології в сучасному освітньому просторі	12	2	2			8	12	2	2			8
Тема 2. Психолого-педагогічні технології діагностики стану дитини	10	2	2			6	12					12
Тема 3. Технологія розвитку критичного мислення	10	2	2			6	10					10
Тема 4. Інформаційно-комунікаційні та віртуальні технології	12	2	2			8	12	2	2			8
Тема 5. Технологія проектного навчання	12	4	4			8	10					10
Разом за змістовим модулем 1	56	12	12			36	56	4	4			48
Змістовий модуль 2. Технології групового навчання												
Тема 6. Інтерактивні технології	12	2	2			8	10					10
Тема 7. Ігрові технології	12	2	4			8	14	2	2			10

Тема 8. Тренінгові технології	10	4	4			6	10					10
Разом за змістовим модулем 2	34	8	1 0			22	34	2	2			30
Усього годин	90	2 0	2 2			58	90	6	6			78

6. Теми практичних занять

№ п/п	Зміст	К-сть годин (денна форма)	К-сть годин (заочна форма)
1.	Сутність та основні ознаки педагогічної технології	2	2
2.	Використання арт-технологій для діагностики психічного стану дітей	2	
3.	Освітня технологія розвитку критичного мислення в навчальному процесі	2	
4.	Використання ІКТ-технологій у навчальному процесі	2	2
5.	Організація та створення проектів	4	
6.	Застосування інтерактивних технологій у навчанні й вихованні	2	
7.	Застосування ігрових технологій у навчально-виховному процесі	4	2
8.	Впровадження тренінгових технологій в навчальний процес	4	
Усього		22	6

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1

Сутність та основні ознаки педагогічної технології

(2 год)

Питання для обговорення

1. Підходи сучасних дослідників до визначення поняття «педагогічна технологія».
2. Історія становлення педагогічних технологій.
3. Особливості педагогічного технологічного процесу.
4. Класифікація педагогічних технологій.
5. головні ознаки сучасних педагогічних технологій.

Практичні завдання

1. Розробити схему застосування форм і методів навчання у педагогічній технології.
2. Побудувати узагальнену структуру педагогічної технології.

Список рекомендованих джерел

1. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Автор-укладач Н. П. Наволокова. Х.: Вид. група «Основа», 2009. 176 с. (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).
2. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології: навчальний посібник. К., Центр «Просвіта» Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті «України», 2000. 368 с.
3. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; За заг. ред. О. М. Пехоти. К.: А.С.К., 2001. 256 с.
4. Педагогічні технології: теорія та практика : навчально-методичний посібник / За ред. проф. М. В. Гриньової. Полт. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Королеика. П., АСМІ, 2006. 230 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2

Використання арт-технологій для діагностики психічного стану дітей

(2 год)

Питання для обговорення

1. Психологічні механізми і теорії арт-терапії: компенсаторна, сублимаційний, ізоляційна.
2. Основні напрямки і види арт-терапії (робота з малюнком і глиною, музикотерапія, бібліотерапія, драматерапія і т.д.)
3. Діагностичні можливості арт-терапії.
4. Психотерапевтичні можливості арт-терапії.
5. Основні фактори психотерапевтичного впливу в арт-терапії.

Практичне завдання

1. Скласти і написати казку, спрямовану на корекцію тривожності у дітей з труднощами міжособистісної сфери.
2. Описати мінімум 10 варіантів роботи з кольором в арт-терапії.

Список рекомендованих джерел

1. Ільченко І. С. Арт-терапія: навчальний посібник для студентів. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 150 с.
2. Киселева М. В. Арт-терапия в работе с детьми: руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. СПб.: Речь, 2006. 160 с.
3. Теорія і практика арт-терапії : навчально-методичний комплекс / Уклад. І. В. Бабій. Умань, Алмі. 2014. 75 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3

Освітня технологія розвитку критичного мислення в навчальному процесі (2 год)

Питання для обговорення

1. Створення середовища для навчання.
2. Будова уроку для розвитку критичного мислення.
3. Схема методик у межах програми.
4. Опис методик, прийомів.
5. Поради учителю щодо планування й проведення уроку з використанням методик розвитку критичного мислення.

Практичне завдання

1. Проаналізувати умови стимулювання критичного мислення;
2. Провести фрагмент уроку з використанням технології критичного мислення.

Список рекомендованих джерел

1. Адрелян О. Загальнопізнавальні вміння як компонент критичного мислення молодших школярів. *Рідна школа*. 2001. №4.
2. Вайнштейн М. Критичне мислення як основа демократичного навчання. *Рідна школа*. 2001. №4.
3. Загашев И. О. Учим детей мыслить критически. Издание 2-е. СПб : «Альянс «Дельта» совм. с издательством «Речь», 2003. 192 с.
4. Заир-Бек С. И. Развитие критического мышления на уроке: пособие для учителей общеобразоват. учреждений. 2-е изд., дораб. М.: Просвещение, 2011. 223 с.
5. Лабенко О. Розвиток критичного мислення в середніх загальноосвітніх закладах. *Рідна школа*. 2001. №4.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4

Використання ІКТ-технологій у навчальному процесі (2 год)

Питання для обговорення

1. Використання сучасного програмного забезпечення для організації і підтримки навчального процесу із застосуванням ІКТ
2. Інтернет-можливості для розвитку дітей: Інтернет та електронна пошта; текстові редактори та табличні процесори; створення презентацій.
3. Інтернет-загрози для дітей. Виховання культури та безпечної поведінки користувача Інтернету.
4. Майстерність педагога щодо формування у дітей компетенцій безпечного користування ресурсами мережі Інтернет.

Практичне завдання

1. Розробити конспект уроку із застосуванням Ікт-технологій. Представити результати на занятті.
2. Розробити конспект виховного заняття щодо безпечної поведінки дітей в Інтернет-мережі.

Список рекомендованих джерел

1. Виховання культури користувача Інтернету. Безпека у всесвітній мережі»: навчально-методичний посібник / А.Б. Кочарян, Н.І. Гущина. Київ, 2011. 100 с.
2. Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі / І. В. Литовченко, С. Д. Максименко, С. І. Болтівець, М-Л. А. Чепа, Н. А. Бугайова. К.: Видавництво: ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2010. 48 с.
3. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі: навчальний посібник. Вінниця, ТОВ «Планер». 2011. 220 с.
4. Комп'ютерні технології в освіті: навч. посібн. / Ю. С. Жарких, С. В. Лисоченко, Б. Б. Сусь, О. В. Третяк. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 239 с.
5. Морзе Н. В. основи інформаційно-комунікаційних технологій. К.: Видавнича група ВНУ, 2006. 298 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 5 **Організація та створення проектів** (4 год)

Питання для обговорення

1. Зміст і завдання технології проектного навчання.
2. Типи проектів.
3. Головні умови організації роботи над проектом, основні вимоги.
4. Алгоритм роботи над проектом.

Практичне завдання

1. Підготувати й розробити план й завдання проекту будь-якого типу;

Список рекомендованих джерел

1. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П. Наволокова. Х.: Вид. група «Основа», 2009. 176 с. (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).
2. Інформаційно-методичне забезпечення проектно-технологічної діяльності вчителя: науково-методичний посібник / За ред. А. Д. Цимбалару, О. В. Онопрієнко. Х.: Вид. група «Основа», 2007. 208 с.
3. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології: навчальний посібник. К., Центр «Просвіта» Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті «України», 2000. 368 с.
4. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти. К.: А.С.К., 2001. 256 с.
5. Педагогічні технології: теорія та практика: навчально-методичний посібник / За ред. проф. М. В. Гриньової. Полт. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Королеика. П., АСМІ, 2006. 230 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 6

Застосування інтерактивних технологій у навчанні й вихованні

(2 год)

Питання для обговорення

1. Понятійний апарат, ключові слова.
2. Інтерактивна технологія кооперативного навчання.
3. Інтерактивна технологія колективно-групового навчання.
4. Технологія ситуативного моделювання.
5. Технологія опрацювання дискусійних питань.
6. Вимоги до особистості учителя.

Практичне завдання

Підготуватися до «Міні-конференції» за запитаннями:

- а) структура інтерактивного уроку;
- б) методика проведення інтерактивного уроку;
- в) шляхи реалізації інтерактивного уроку;
- г) критерії ефективності даної технології.

Список рекомендованих джерел

1. Інтерактивні методи навчання: навч. посібник. / За заг. ред. П. Шевчука і П. Фенриха. Щецін: Вид-во WSAP, 2005. 170 с.
2. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. К., 2007. 144 с.
3. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 7

Застосування ігрових технологій у навчально-виховному процесі

(4 год)

Питання для обговорення

1. Дайте визначення поняттям «рольова гра», «ділова гра».
2. Які ставляться вимоги до проведення ігор?
3. Охарактеризуйте методи і засоби навчання, які використовуються під час здійснення кожного з етапів гри.
4. Які вимоги ставляться до поведінки викладача при проведенні рольових та ділових ігор?

Практичні завдання

1. Розробіть 3 варіанти ігрових ситуацій для конкретно обраної теми.
2. Проаналізуйте навчальні заняття, які запам'яталися. Чому саме ці заняття, а не інші? Вам було цікаво? Ви брали активну участь у процесі навчання на занятті? Пізнали щось незвичайне? Чогось досягли? Щось для себе відкрили?
3. Складіть детальний план ігрового заняття з обраної теми. Зробіть аналіз діяльності викладача і студентів на занятті.

Список рекомендованих джерел

1. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П. Наволокова. — Х.: Вид. група «Основа», 2009. 176 с. (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).
2. Методика ігрових занять: навч. посібник / П. М. Олійник, Р. Р. Балан, О. Ф. Вербило та ін.; за ред. П. М. Олійника. К.: Вища школа, 1992. 213 с.

3. Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція: програма виховної роботи з учнями з питань протидії торгівлі людьми; наук. кер. та ред. І. Д. Звереві та Ж. В. Петрочко. К.: ТОВ «Основа», 2012. 88 с.
4. Прокопенко І. Ф. Педагогічні технології: навч. посіб. / І. Ф. Прокопенко, В. І. Євдокимов. 2-е вид. Х.: Колегіум, 2006. 224 с.
5. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: учебное пособие. М.: Народное образование, 1998. 256 с.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 8

Впровадження тренінгових технологій в навчальний процес

(4 год)

Питання для обговорення

1. Мета тренінгу, завдання тренінгу, структура занять, правила тренінгу.
2. Методика проведення тренінгових занять. Особливості проведення психофізичних вправ. Аналіз здійснення самозвітів учасниками тренінгу.
3. Вимоги до особистості тренера, який реалізує програму тренінгу в практику.

Практичне заняття

Розробити структуру тренінгу під час роботи класного керівника з батьками.

Список рекомендованих джерел

1. Активні методи просвітницької діяльності у профілактиці ВІЛ/СНІДу та ризикованої поведінки: посіб. для спец. приймальників-розподільників, притулків для неповнолітніх та виховних колоній / За заг. ред.: Р. Х. Вайноли, Т. Л. Лях; Авт.-упор.: Безпалько О. В., Зимівець Н. В., Захарченко І. В., Журавель Т. В., Лютий В. П., Лях Т. Л., Петрович В. С., Закусило О. Ю., Цюман Т. П. – К.: ТОВ «ДКБ «РОТЕКС», 2007. 190 с.
2. Альманах інноваційних технологій: практика та перспективи. За загальною редакцією доктора юридичних наук К. Б. Левченко. К.: «Юрисконсульт», 2007-2008. 84 с.
3. Бакли Р. Теория и практика тренинга. / Р. Бакли, Д. Кейпл. Питер, 2002. 352 с.
4. Інформаційно-методичне забезпечення проектно-технологічної діяльності вчителя: науково-методичний посібник / За ред. А. Д. Цимбалару, О. В. Онопрієнко. Х.: Вид. група «Основа», 2007. 208 с.
5. Розвиток життєвих навичок: навчально-методичний посібник для роботи зі старшокласниками і випускниками інтернатних закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / [Л. Дума, Р. Краплич, К. Сіллевіс та ін.]; за заг. ред. І. Звереві; керів. групи авт. – упоряд. Л. Дума / МГО «Соціальні ініціативи з охорони праці та здоров'я». – К.: ФОП Шарко, 2011. –160 с.

7. Самостійна робота студентів

Метою самостійної роботи студентів є оволодіння теоретичними та практичними знаннями, професійними вміннями і навиками по профілю вивченої дисципліни.

Самостійна робота студентів із сучасних педагогічних технологій у ЗЗСО сприяє розвитку умінь та навичок застосування сучасних педагогічних технологій у освітньому процесі ЗЗСО.

Самостійна робота є обов'язковою для кожного студента; базується на вивченні та аналізі матеріалів із основних і додаткових літературних джерел; підготовці повідомлень й доповідей, виконанні практичних завдань й тестів.

Контроль якості виконання самостійної роботи студента здійснюється на семінарських заняттях шляхом усного та письмового опитування, виконання тестів по вивченому матеріалу.

Перелік тем для самостійного опрацювання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Дайте характеристику технології групової навчальної діяльності. Вкажіть її мету, завдання, зміст, вимоги до викладача.	4
2.	Розкрийте сутність методики Марії Монтесорі. Вкажіть її мету, завдання, зміст, вимоги до викладача.	4
3.	Охарактеризуйте технологію колективної творчої діяльності. Вкажіть її мету, завдання, зміст, вимоги до викладача.	4
4.	Дайте характеристику технології створення ситуації успіху. Вкажіть її мету, завдання, зміст, вимоги до викладача.	3
5.	Охарактеризуйте технології інтенсивного навчання. Вкажіть їх мету, завдання, зміст.	4
6.	Сутність і зміст технології поетапного формування розумових дій.	4
7.	Охарактеризуйте основні підходи до підготовки та проведення проблемної лекції, пошукового семінару, евристичної бесіди практичних проблемних занять.	3
8.	Психолого-педагогічний аналіз технології ефективного досягнення запроєктованих навчальних результатів (В. Шаталов, І. Волков).	4
9.	Створіть узагальнену таблицю існуючих педагогічних технологій. Примітка: у таблиці мають бути наведені такі дані: мета, концептуальні основи, представники, вимоги до особистості педагога.	4
10.	Сутність та особливості застосування тренінгових технологій.	4
11.	Значення педагогічних технологій в розвитку особистості дитини.	4
12.	Готовність педагога до інноваційної діяльності.	4
13.	Порівняння особливостей професійної діяльності й особистості педагога при традиційному і особистісно орієнтованому навчанні.	4
14.	Методика М. Монтесорі як модель особистісно орієнтованого підходу до навчання і виховання.	4
15.	Феномен гуманістичної авторської школи в педагогічній культурі і практиці ХХ ст.	4
Разом		58

Оцінювання самостійної роботи студентів здійснюється на семінарських заняттях.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів на семінарських, практичних заняттях

1–2 бали – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь його правильна, але недостатньо осмислена; самостійно відтворює більшу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати знання при розв’язуванні задач за зразком; користується додатковими джерелами.

3 бали – знання студента є достатньо повними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює події з точки зору смислового взаємозв’язку, вміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв’язки і залежності між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями. Студент здатен на рецензію відповіді іншого студента; здатен опрацювати матеріал самостійно.

4 бали – студент володіє глибокими і міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об’єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну.

5 балів – студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити і розв’язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої обдарування та нахили.

8. Індивідуальне завдання

Індивідуальне науково-дослідне завдання – це робота, яку студенти виконують в позаурочний час у формі реферату. Навчальний проект подається викладачу, який веде лабораторні заняття не пізніше, ніж за тиждень до проведення модульного контролю. На передостанньому лабораторному занятті студент виступає із усним звітом про виконану роботу (5хв.). Оцінка за навчальний проект є складовою підсумкової оцінки (15 балів).

Написання рефератів має на меті виробити у студентів навички самостійної розробки обраних ними наукових тем, безпосередньої праці з текстами через призму досліджуваної проблематики. Разом із тим, написання реферату передбачає викладення студентами своїх власних думок і свого особистого бачення обраної проблеми та шляхів її розв’язання.

Для того, щоб отримати вищий бал із цього виду роботи потрібно дотримуватись усіх вимог написання реферату.

Вимоги до оформлення реферату:

- 1) титульний аркуш, оформлений відповідно до вимог;
- 2) зміст, що включає вступ, основні питання реферату;
- 3) загальний висновок;
- 4) список використаних джерел в алфавітному порядку.

Обсяг реферату від 5 до 10 сторінок. Повинно загалом бути використано не менше 5 літературних джерел.

Текстові поля: лівий – 30 мм; правий – 15 мм; верхній – 20 мм; нижній – 20 мм. Текст у комп'ютерному варіанті виконується шрифтом – Times New Roman, розміром – 14, міжрядковий інтервал – 1,5.

Контроль за ІНДЗ студента здійснюється у кінці кожного модуля шляхом усного опитування.

Теми для ІНДЗ

1. Загальна характеристика педагогічних технологій.
2. Теорія і практика педагогічної діяльності.
3. Історія виникнення педагогічних технологій за кордоном.
4. Вальдорфська школа. Історія виникнення.
5. Створіть узагальнену таблицю існуючих педагогічних технологій.
6. Охарактеризуйте технології інтенсивного навчання. Вкажіть їх мету, завдання, зміст.
7. Дайте характеристику технології групової навчальної діяльності. Вкажіть її мету, завдання, зміст, вимоги до викладача.
8. Сутність та особливості застосування тренінгових технологій у ЗЗСО.
9. Дайте характеристику технології створення ситуації успіху. Вкажіть її мету, завдання, зміст, вимоги до викладача.
10. Нові педагогічні і інформаційні технології в системі освіти.

Критерії оцінювання ІНДЗ

При розробленні критеріїв оцінки за ІНДЗ береться за основу повнота і правильність виконання завдання, ступінь усвідомлення та розуміння студентом навчального матеріалу проблемного характеру; враховується здатність студента диференціювати, інтегрувати та уніфікувати отримані знання, застосовуючи наукову термінологію; уміння здійснювати самостійний пошук та використання додаткового матеріалу для глибокого, логічного і творчого аналізу вивченого; уміння творчо застосовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань; мовленнєве оформлення відповіді тощо.

1 бал – студент має початковий рівень знань і не виявляє інтерес до навчального матеріалу; механічно відтворює зміст відповідного параграфу підручника/посібника; копіює певне завдання без будь-яких власних висновків та узагальнень;

2 бали – студент виявляє первинний інтерес до навчального матеріалу; має фрагментарні навички в роботі з підручником, але самостійне опрацювання

навчального матеріалу викликає значні труднощі; здатен давати відповіді на прості, стандартні запитання;

3 бали – студент знає близько половини навчального матеріалу і здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача; описує явища, процеси без пояснень їх причин; за допомогою викладача здатен відтворити їх послідовність, але слабо орієнтується в поняттях;

4 бали – студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє основний навчальний матеріал, але відтворює його з помилками та неточностями; здатен з помилками й неточностями дати визначення основних понять; відповіді на додаткові питання непослідовні та нелогічні;

5 балів – студент має стійкі навички роботи з текстом підручника; може самостійно оволодіти більшою частиною навчального матеріалу; формулює поняття, наводить приклади, підтверджує висловлене судження одним-двома аргументами; здатен за необхідності використовувати наочні матеріали;

6 балів – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу; може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь його правильна, але недостатньо осмислена;

7 балів – студент самостійно відтворює домінуючу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати набуті знання при розв'язуванні психологічних задач; користується додатковими джерелами;

8 балів – студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал; розуміє основоположні теорії та факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє застосовувати засвоєний матеріал у стандартних ситуаціях;

9 балів – студент уміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних теоретичних положень; самостійно користується додатковими джерелами; свідомо контролює власні навчальні дії; правильно використовує термінологію; складає таблиці та схеми;

10 балів – знання студента є достатньо повними; він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно описує певні явища з точки зору їх смислового взаємозв'язку; відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими фрагментарними неточностями;

11 балів – студент уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки та залежності між явищами та фактами, розглядати виявлені закономірності, робити самостійні висновки; загалом належною мірою контролює власну учбову діяльність;

12 балів – студент володіє глибокими та міцними знаннями, здатен використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали;

13 балів – студент самостійно визначає окремі цілі власної учбової діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну щодо власної;

14 балів – студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-

доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ;

15 балів – студент вміє ставити й розв’язувати проблеми, самостійно здобувати та використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал у будь-якій формі; активно розвиває свої обдарування та нахили; вільно висловлює перспективи у відповідній сфері досліджень.

9. Методи навчання

Лекція, розповідь, пояснення, бесіда, ілюстрування, презентація, самонавчання, дискусія, проблемна лекція, тренінг, веб-конференція, комп’ютерне навчання.

10. Методи контролю

Педагогічний контроль здійснюється з дотриманням вимог об’єктивності, індивідуального підходу, систематичності і системності, всебічності та професійної спрямованості контролю:

Поточне тестування; оцінка за проект (ІНДЗ); контрольні роботи, самостійні роботи, усне опитування, оцінка за творче завдання, підсумковий тест.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Змістовий модуль I		Змістовий модуль II		ІНДЗ	Сума
Тематичне опитування (т. 1-5)	ТК	Тематичне опитування (т. 6-8)	ТК		
25	25	15	20	15	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За 100-бальною шкалою	За національною шкалою
A	90-100	Відмінно
B	82-89	Добре
C	75-81	Добре
D	67-74	Задовільно
E	60-66	Задовільно
FX	35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання
F	1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним курсом

Співвідношення питомої ваги результатів поточного контролю та результатів здачі екзамену встановлюється таким чином:

За шкалою ECTS	За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	Екзаменаційна оцінка	
			Результати поточного та проміжного контролю	Результати здачі екзамену
A	Відмінно	90 – 100	27 – 30	63 – 70
B	Добре	82 – 89	24 – 26	58 – 62
C	Добре	75 – 81	22 – 23	53 – 57
D	Задовільно	67 – 74	20 – 21	47 – 52
E	Задовільно	60 – 66	18 – 19	42 – 46
FX	Незадовільно	35 – 59	10 – 17	25 – 41
X	Незадовільно	0 – 34	0 – 9	0 – 24

Критерії оцінювання за національною шкалою

Оцінка А «5» («відмінно») (90–100): студент виявляє міцні, глибокі і системні знання навчально-програмованого матеріалу; відповідь студента повна, правильна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення навчального матеріалу; демонструє вміння самостійно знаходити і користуватися джерелами інформації, критично оцінювати окремі нові факти, явища, ідеї, встановлювати причинно-наслідкові та міжпредметні зв'язки, робити аргументовані висновки; користується широким арсеналом засобів доказів власної думки, вирішує складні проблемні завдання; виявляє варіативність мислення і раціональність у виборі способів розв'язання практичних завдань; творчо застосовує професійні вміння і навички, досягнення педагогічної науки; вміє пов'язати теорію з практикою; володіє культурою викладу інформації, мова студента грамотна.

Оцінка В «4» («добре») (82–89): студент виявляє міцні, повні, ґрунтовні знання навчально-програмованого матеріалу; демонструє розуміння основоположних теорій і фактів, вміння аналізувати, порівнювати і систематизувати інформацію, встановлювати зв'язок з обраною професією та робити висновки; використовує загальновідомі докази у власній аргументації; вільно застосовує матеріал у стандартних ситуаціях; відповідь студента в цілому правильна, логічна та достатньо обґрунтована, однак при відповіді та виконанні практичних завдань допускає несуттєві помилки; рівень мовленнєвої культури відповідає загальноприйнятим нормам.

Оцінка С «3» («задовільно») (75–81): студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, проте його знання недостатньо глибокі і осмислені; відповідь на рівні загальних уявлень про предмет; демонструє деяке порушення логічності і послідовності викладу матеріалу; виявляє вміння частково аналізувати навчальний матеріал, порівнювати і робити певні, але неконкретні і неточні висновки; не вміє пов'язати теоретичні положення з практикою; має фрагментарні навички в роботі з джерелами інформації; виявляє невисоку культуру викладу знань.

Оцінка Д «3» («задовільно») (67–74): студент фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу; має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення; виявляє елементарні знання фактичного матеріалу; викладає матеріал уривчастими реченнями, при відповіді допускає суттєві помилки, які не здатен виправити після коректування запитань; недостатньо володіє розумовими операціями; відсутні уміння і навички у роботі з джерелами інформації; не вміє логічно мислити і викласти свою думку.

Оцінка Е «2» («незадовільно») (60–66): має мінімально достатні знання з дисципліни, зі значними помилками; у загальному недостатньо орієнтується у теоретичних ключових поняттях змістового модуля, теми; не досить впевнено, з суттєвими помилками застосовує знання в практичних ситуаціях.

Оцінка FХ «2» («незадовільно») (35–59) (з можливістю повторного складання): з обов'язковим повторним курсом) – не має мінімально достатніх знань з дисципліни; погано або зовсім не орієнтується у теоретичних ключових поняттях змістового модуля, теми; не виявляє навичок застосування знань в практичних ситуаціях.

12. Методичне забезпечення

1. Робоча програма.
2. Опорні конспекти лекцій та практичних занять.
2. Навчальні посібники.
3. Тестові та контрольні завдання для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів.
4. Засоби підсумкового контролю (тестування).

13. Рекомендована література

Базова:

1. Виховання культури користувача Інтернету. Безпека у всесвітній мережі»: навчально-методичний посібник / А.Б. Кочарян, Н.І. Гущина. Київ, 2011. 100 с.
2. Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі / І. В. Литовченко, С. Д. Максименко, С. І. Болтівець, М-Л. А. Чєпа, Н. А. Бугайова. К.: Видавництво: ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2010. - 48 с.
3. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П. Наволокова. Х. : Вид. група «Основа», 2009. 176 с. (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).
4. Ільченко І. С. Арт-терапія: навчальний посібник для студентів. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 150 с.
5. Інтерактивні методи навчання: навч. посібник. / За заг. ред. П. Шевчука і П. Фєнриха. Щєцін: Вид-во WSAP, 2005. 170 с.
6. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології : навчальний посібник / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак. К., Центр «Просвіта» Пошуково-видавничє агентство «Книга Пам'яті «України», 2000. 368 с.
7. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пєхота, А. З. Кіктєнко, О. М. Любарська та ін.; За заг. ред. О. М. Пєхоти. К.: А.С.К., 2001. 256 с.

Допоміжна:

1. Дорогунцов С. Освітня сфера в інформаційному суспільстві. *Вісник Національної Академії наук України*. 2002. № 11. С. 3–10.
2. Загашев И. О. Учим детей мыслить критически / И. О. загашев, С. И. Заир-Бек, И. В. Муштавинская. Издание 2-е. СПб : «Альянс «Дельта» совм. с издательством «Речь», 2003. 192 с.
3. Заир-Бек С. И. Развитие критического мышления на уроке: пособие для учителей общеобразоват. учреждений / С. И. Заир-Бек, И. В. Муштавинская. 2-е изд., дораб. М.: Просвещение, 2011. 223 с.
4. Зубченко О. Проблеми впровадження новітніх педагогічних технологій в освітній процес загальноосвітніх шкіл Західної Європи. *Рідна школа*. 2005. № 9 10. С. 75–78.
5. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі: навчальний посібник. Вінниця, ТОВ «Планер». 2011. 220 с.

6. Киселева М. В. Арт-терапия в работе с детьми: руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. СПб.: Речь, 2006. 160 с.
7. Комп'ютерні технології в освіті: навч. посібн. / Ю. С. Жарких, С. В. Лисоченко, Б. Б. Сусь, О. В. Третяк. К.: Видавничо- поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 239 с.
8. Кошечко Н. Інноваційні освітні технології навчання та викладання у вищій школі. *Педагогіка. 1(1)/2015. С. 35-38.*
9. Морзе Н. В. основи інформаційно-комунікаційних технологій. К.: Видавнича група ВНУ, 2006. 298 с.
10. Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція : програма виховної роботи з учнями з питань протидії торгівлі людьми; наук. кер. та ред. І. Д. Звереві та Ж. В. Петрочко. К.: ТОВ «Основа», 2012. 88 с.
11. Педагогічні технології: теорія та практика : навчально-методичний посібник / За ред. проф. М. В. Гриньової. Полт. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Королеика. П., АСМІ, 2006. 230 с.
12. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
13. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. К., 2007. 144 с.
14. Приходько А. Де шукати витоки сучасних освітніх технологій? *Рідна школа. 2005. № 7. С. 5–55.*
15. Пультер С. До питання впровадження нових освітніх технологій у середній та вищій школі . *Дивослово. 2005. № 3. С. 2–45.*
16. Селевко Г. Сучасні освітні технології: добірка статей. *Відкритий урок: розробки, технології, досвід. 2005. № 19-20. С. 23–40.*
17. Теорія і практика арт-терапії: навчально-методичний комплекс / Уклад. І. В. Бабій. Умань, Алмі. 2014. 75 с.
18. Хвещевська О.О. Сучасні педагогічні технології в навчанні молодших школярів. *Молодий вчений. № 9.2 (49.2) , вересень. 2017 р. С. 20-24.*

14. Інформаційні ресурси

http://www.vyshniaky-zosh.pl.sch.in.ua/uchnyam/metodiki_navchannya/informacijni_tehnologii/
<https://wiki.cuspu.edu.ua/index.php/>
https://www.researchgate.net/profile/Yaroslav_Rudyk2/publication/316190546_Osvitni_tehnologii/links/58f5e5700f7e9b6f82e99e92/Osvitni_tehnologii.pdf
<https://vspu.edu.ua/science/art/a156.pdf>
https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/osvitology/book_sisoeva-internet.pdf